

DRĘCZYĆ (106) *vb impf*

inf dręczyć (18). ◇ *praes 1 sg* dręcę (13) [w tym 3 r. -e]. ◇ *2 sg* dręcysz (2). ◇ *3 sg* dręczy (13). ◇ *1 pl* dręcz(e)my (1). ◇ *2 pl* dręcycie (1). ◇ *3 pl* dręcą (14). ◇ *praet 1 sg m* dręczył(e)m, -(e)m dręczył (3). ◇ *2 sg m* -ś dręczył (1). ◇ *3 sg m* dręczył (9). *f* dręczyła (1). ◇ *3 pl m pers* dręczyli (8). ◇ *fut 3 pl m pers* będą dręczyć (1). ◇ *con 2 sg m* byś dręczył (2). ◇ *3 sg m* by dręczył (5). *f* by dręczyła (1). *n* by dręczyło (2). ◇ *3 pl m pers* by dręczyli (2). *impers* dręczono (3). ◇ *part praes act* dręcąc (6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI i XVIII w.

Zadawać komuś cierpienie fizyczne lub moralne albo je powodować; cruciare Mącz, Calag, Calep, Cn; affligere Mącz, Calag, Cn; excruciare Mącz, Calep, Cn; divexare, torquere, vexare Mącz, Cn; angere Calep, Cn; multare, urere Mącz; perexcruciare Calep; cruciatu a. supplicio afficere, afflictare, angore conficere, conflictare, convexare, discruciare, excarnificare, exercere, macerare, suffocare, tentare, tortare Cn (106) : Adfligo, seu Affligo, Bić/ Sztoś komu dąć/ Dręzić. Mącz 130b, 69d [2 r.], 236a, 459a, 491d [2 r.], 508d; Calag 77a; Calep [69]b, 273b, 384b, 778b.

a. *Męczyć, znęcać się, prześladować (podmiot jest zawsze osobowy lub niekiedy żywotny zwierzęcy) (86) : BiałKat 131; A gdzie vporni chłopci/ nie dręcąc/ ále go do dworu wziąć/ y fkarác dobrze GostGosp 162.*

dręczyć kogo, co (51): czemu tak mégo milé⁸⁰ fyna barzo bez winy dręcycie OpecŻyw 116; BielŻyw 148, 168; WróbŻółt 43/8; iż ták dopułci rozmáitem národom pogáńfkciem dręczyć lud iemu poruczony RejPs 123v, 85, 123; SeklKat Z; RejKup b8v, f7; HistAl E6v; MurzHist Hv; GroicPorz B4; Załz iednych rozboynicy ná lefiech nie dręcą/ Azałz drudzy v práwá málo nie ták męczą. RejWiz 94, 35; mężá niecnotliwego/ ktory w wielu rzeczach Zydy dręczył [afflixerat]. Leop 2.Mach 8/32, Ioel 3 arg; RejZwierz aa2, 119; GrzegRóżn L3v; Mącz 69d, 494d; áby ich [ludzi] nie zábijáli/ ále iżby ie dręczyli [Vulg: ut cruciarent Apoc 9/5] przez miełięcy pięć. RejAp 76, 92; RejPos 71; RejZwierz 205; RejPosWstaw 44; BiałKaz G3v; KochPs 107; SkarŻyw 58, 311, 428, 477, 535. Cf dręczyć kogo czym, Ze zdaniem dopełnieniowym, Zwroty.

dręczyć kogo czym (9): Y niedopułciłz iey [dusze] dręczyć frogofcią okrutnego nieprzyaciela mego RejPs 44; Widząc mnie tak skłopotaną Iefzczelz iako nową raną Dałz mię tak przed łobą dręczyć RejJóz H6; gdzie [Olga] DREWłány do gruntu pobila/ y rozmáitemi mękami dręczyła/ młzcząc fie łwego mężá Georá. BielKron 343v; y wyznawali go być onym obiecánym fynem Dawidowym/ nárzekájąc nań iż ie ták dręczył oną możnością Bołtwa fwoiego. RejPos 81, 75; SkarŻyw 20, 477; StryjKron 375; LatHar 291.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): ábowiem kogoś ty dobrowolnie pokárác raczył/ oni więcey dręczyli RejPs 101v.

Zwroty: »duszę dręczyć« [w tym komu (1)] = animam cruciare PolAnt [szyk zmienny] (3): BibRadz 2.Petr 2/8; Y zágubiłz wízytkie ktorzy dreczą [!] dułzę moię LatHar 171; SkarKaz 422a.

»sam siebie dręczyć« = martwić się, gryźć się (1): Affligere se, Sam fiebie dręzić/ Trapić/ Treftác. Mącz 130b.

»dręczyć umysł (*a. myśl*) [*czyj*], na umyśle [*kogo*]« (2 : 1): ábowiem łtára łie człowyeł łprzećiwnik moy/ áby wftáwicznie nagrówáiác mię dręczył myłł moię. *RejPs* 83; *MurzHist* Hv; *Excrucliat eum animi. Dręczy go na umyfle. Mącz* 69d.

Szeregi: »męczyć, dręczyć (nędzić)« [*szyk 1 : 1*] (2): *SeklKat* Z; gdy z wielką trudnością [...] nábwyamy łobie nowych á wymyłłnych potraw á żywnośći/ [...] męczác/ dręczác/ człowieká vbogiego á bliźniego łwego *RejPos* 71.

»dręczyć i (*a*) ścisnąć« [*szyk 2 : 1*] (3): A gdyż Teodoricus wiele łtarych dobrych ludzi dręczył á łciłkał. *BielŻyw* 168; *SkarŻyw* 477, 558.

»trapić i (*a*) dręczyć« [*szyk 2 : 1*] (3): [*Bóg*] mię/ i żywot i vmysł moi tak barzo trapi i dręczy *MurzHist* Hv; *facere invidiam, Trapić á dręzić kogo. Mącz* 494d; *StrykKron* 375.

W przén [*kogo, co*] (4) : Tu Rycerz zbroyny mury dręczy oblężone/ Włafnie iák owce w chlewie wilk łtrálzy zámknione. *StrykKron* 105.

Przysłowie: [*o Aleksandrze Wielkim*] wczorá ziemię dręczył/ á dzis go ziemiá dręczy. *HistAl* N5v.

Zwrot: »kułłami głowę łobie dręczyć« = *upijać się, może też: bić się kułłami po głowie* (1): TY/ gdzie Rzeczpołpolitá bez łitości męczá/ A kułłami wftáwnie głowę łobie dręczá/ Spiefzys łye/ bys nie zmiefzkał też tám wotum łwego Powiefzić/ áłbo kułłá rułzyć łolnowęgo. *PudłFr* 55.

α. *Dobrowolnie zadawać łobie łierpienia (o praktykach religijnych), umartwiać się; afflictare sese Cn* [*co*] (12) :

Zwroty: »dręczyć ciało« [*w tym: czym* (7)] = *afficere, affligere corpus Cn* (11): by też łwé ciało tako barzo dręczył/ iłżby ié na każdy dzień miotłá albo biczem do krwi wylániá vbil. *OpecŻyw* 160, 5; *RejPs* 51v; *KromRozm I* D4; *RejPos* 71; *HistRzym* 124v; *BiałKat* 373v; *GrzegŚm* 21; *BiałKaz* D3v; *KochPs* 100; *Phil* N.

»dręczyć [*czym*] ducha« (1): A dręczyłem cyęłłkim połtem we mnye duchá mego *LubPs* P6v.

»postem dręczyć [*co*]« [*szyk zmienny*] (6): *OpecŻyw* 5; *RejPs* 51v; *LubPs* P6v; *HistRzym* 124v; *BiałKat* 373v; *Ieflim* płákał/ *ieflim* łwé połtem dręczył ciáło/ Włzytko mi to łmiech v nich iednáło. *KochPs* 100.

β. *Torturować przy wymuszaniu zeznań sądowych; quaestioni accipere aliquem, tormenta adhibere, exprimere confessionem facinoris, verberibus ac tormentis questionem habere, tormentis invenire, tormentis omnibus a. per tormenta quaerere Cn* [*kogo*] (5) : á gdyż łie to te^{go} okrutnika doniołło, zwołáł włzitęł [!] lud łrzod miałta y poczył Zenona dręczyć aby mu powiefziáł, ktoreby kthemu raycze á pomoczniki miał *BielŻyw* 41; *GroicPorz* iiv; iłz obudwu Apołtołow do vrzędu poimáli/ y władziwłzy do wiefzenia rozmáićie dręczyli. *SkarŻyw* 385.

dręczyć czym (1): iłz wiefzácł o wielkim buncie ná łmierć Neronowę/ chociał iá [*Epicharis*] wymyłłonemi á okrutnemi mękami nád miárę dręczono/ iednáł ná nikogo nie powiefziáłá *GórńDworz* Y3v.

Szereg: »nie karać ani dręczyć« (1): Naprzod áby złoczyńcow nie karał áni dręczył z nienawiłci/ áłe tylko z miłłóci łpráwiefliwłłci. *GroicPorz* g4v.

b. *Nękać, dołegać, martwić (podmiot jest nieosobowy i nieżywoty, najczęściej jest nim rzeczownik abstrakcyjny)* (20) : *Afflicto* – Drecze wftáwicznief, trapie, kłopoce. *Calep* 40a, 40a.

dręczyć kogo (9): *BielŻyw* 130; ábowiem mie rowno zńmiercią dręczy pámięć przeflych czáfów mych *RejPs* 113, 130; *HistAl* K2; *RejAp* 134v; Bárzo mię dręczą nocné niepokoie/ Y fráfunkami pała ferce moie. *ZawJeft* 7; *GrabowSet* K3v; *LatHar* 149. Cf *dręczyć kogo przez co*.

dręczyć kogo przez co (1): á dano iefth fíońcu áby ludzi dręczyło przez ogień [*Apoc* 16/9]. *RejAp* 133v.

Szeregi: »dręczyć a gryźć« (1): Ktory [*kłopot z frasunkiem*] człowieká dręczy/ á gryść nie przeftawa/ Acz księżyc/ fwoie czáfy/ odpoczynkom dawa. *GrabowSet* K3v.

»dręczyć i uciagać« (1): Tyc fą vdręczenia twoie [...] kthore ciebie iáko vmarłego dręczą y vciagaía. *HistAl* K2.

α. *Dolegać, sprawiać ból (o chorobach)* (9) :

dręczyć kogo, co [w tym: kogo czym (1)] (8): *FalZioł* V 53v, 68v; *HistAl* Nv; Mocz wieprzá dżikiego pić ma kogo kámień dręczy. *SienLek* 106v; O rozmaitych Skornych przygodách/ ktoré płeć álbo dręczą álbo fzpácą *SienLek* 135, 49v, 126v, 139.

dręczyć czym (2): Tę lepák Trzeciackę która żimnem dręczy ták iá léczyć trzebá. *SienLek* 141, 139.

Synonimy: *dokuczać, dolegać, gabać, męczyć, ścisnąć, trapić*; **b.** *gryźć, uciagać*.

Formacje współrdzenne: *udręczyć, zdręczyć, udręczać, wydręczać*.

Cf **DRĘCZĄCY, DRĘCZENIE, DRĘCZON**

ZZie